

Ruhat Yaşar, Suriye’den Türkiye’ye Gerçek Mülteci Hikâyeleri, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Ortadoğu ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2020, 341.

Değerlendiren: Arş. Gör. Muhammed Mücahid Dalkılıç
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
muhammeddalkilic@kilis.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7116-8749>

Dünya edebiyatının güçlü kalemlerinden biri olan Lev Nikolayeviç Tolstoy’a atfedilen* ve bir anlatının etkileyiciliği söz konusu olduğunda zikredilen oldukça popüler bir cümle bulunmaktadır: “Tüm muhteşem hikâyeler iki şekilde başlar: Ya bir insan bir yolculuğa çıkar ya da şehre bir yabancı gelir.” Bu alıntıdan yola çıkarak bir yolculuğa çıkmanın ya da bir yabancı ile karşılaşmanın insanın hayatında önemli yer tuttuğunu ve insana değer kattığını söylemek mümkündür. İnsan, yaşamı boyunca fiziksel ve zihinsel olarak daima yolculuk yapan bir varlıktır. Ancak çıkılan her

* Literatürde bu cümleyi Lev N. Tolstoy’un söyleyip söylemediği, daha doğrusu bu sözün ilk olarak kim tarafından dile getirildiği ya da kimden aktarıldığı ile ilgili bir tartışma söz konusudur. Tolstoy’un kaleme aldığı eserlerde böyle bir söze rastlanmazken; Tolstoy ile ilgili aforizma derlemelerinde bu sözün ona ait olduğu iddia edilmektedir. Ancak bu cümle Tolstoy dışında Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, John Gardner’a da ithaf edilmektedir (Metcalf, 2007; Sefarin ve Bendixen, 2003: 831).

yolculuğun arkasında yatan sebeplerin ve yolcuların yola çıkma motivasyonlarının birbirinden farklı olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Zorunlu göçü ve mültecinin durumunu anlamak için bir yerden başka bir yere kalıcı veya geçici olarak yapılan ve seyahat olarak tanımlanan yolculuğun sadece keyfî bir eylem olmadığına altı çizilmelidir. Yolcunun yola çıkma motivasyonu uzun süredir görmediği bir tanıdığını görme, daha önce görmediği yerleri gezme, iş seyahati, eğitim gibi kişinin zaruri olmayan keyfî kararlarına bağlı olarak ortaya çıkabilir. Ancak bunun dışında hastalık, iklim değişikliği, doğal afet ve savaş gibi nedenlerden dolayı da insanlar buldukları yerden başka bir yere yolculuk yapma eylemi içerisine girmektedirler. Zikredilen bu nedenler insanların keyfî olarak yola çıkma motivasyonu ile karşılaştırıldığında karşımıza muhakkak hüznün, dram ve acı çıkacaktır. Zaruri sebeplerle buldukları yerden başka yerlere yolculuk eden, sosyolojik anlamda göç eden insanların hikâyeleri ise arkeolojik bir sit alanına benzemektedir. Zorunlu sebeplerle yaşadıkları şehirlerden, ülkelerden başka şehir ya da ülkelere göç etmek zorunda kalan insanların hikâyelerini onlardan dinlemek, onların geçmişe, şimdiye ve geleceğe dair düşüncelerini mercek altına almak bilimsel açıdan çok kıymetlidir.

Bu çalışmada incelenen Suriye'den Türkiye'ye Gerçek Mülteci Hikâyeleri adlı kitap Muhammet Ruhat Yaşar'ın bu alanda yaptığı ilk çalışma değildir. Yaşar (2014), Kilis'te Sığınmacı Algısı: Toplumsal Otizm ve Ötekileştirme Sürecinin İlk Görünümleri adlı kitap çalışmasından sonra göç, ötekileştirme, sığınmacılara yönelik algı, göç ve eğitim ilişkisi gibi konularda çalışmalar gerçekleştirmiştir (Amaç ve Yaşar, 2018; Yaşar ve Amaç, 2018; Amaç, Burak ve Yaşar, 2019; Yaşar, Bektaş ve Amaç, 2020). Bu yazıda bahsi geçen Suriye'den Türkiye'ye Gerçek Mülteci Hikâyeleri adlı çalışma ile yazar, bu alanda literatüre katkısını devam ettirmektedir.

Yaşar (2020), Suriye'den Türkiye'ye Gerçek Mülteci Hikâyeleri adlı çalışmasında Suriye'de yaşanan iç savaşın nedenlerini, iç savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanların sıcak çatışmalar arasında kaldıkları dönemde yaşadıkları duyguları, sınırdan geçiş anında hissedilenleri ve şu anda bu insanların ülkelerine dair düşüncelerini anlamaya ve aktarmaya çalışmıştır. Çalışmada Suriyeli mültecilerin savaş öncesinden başlayan, sınırdan geçiş ile devam edip Türkiye'de sonlanan göç hikâyeleri ele alınmaktadır. İç savaş olgusunun sosyolojik bir yaklaşım ile ele alındığı bu çalışma; zorunlu göçün anlaşılması ve değerlendirilmesi bağlamında literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Yazar, çalışmanın ön söz bölümünde mülteci hikâyelerinin istatistiklerin ve genellemelerin ötesinde bizlere insanı ve toplumsal hafızayı anlattığı için önem taşıdığına dikkat çekmiş ve bu hikâyelerin sadece mülteci durumuna düşen insanların geçmiş yaşantılarını içermediğini; onların bugüne ve geleceğe dair tasavvurlarını da içerdiğini ifade etmiştir (Yaşar, 2020, s. 5).

Zygmunt Bauman (2019) sözün ve görüntünün uçucu bir hal aldığı günümüzün toplum yapısını anlamak ve açıklamak amacıyla akışkanlık metaforunu kullanmıştır. Katı bir forma sahip olduğu düşünülen bütün olay ve olguların akışkanlaştığı günümüz dünyasında yazı hâlen insanların sığındığı en güvenli limandır. Yazar bu noktadan hareketle Suriye'de yaşanan gelişmelerin toplumsal hafızada silinmemesi, bir toplumun yaşadığı travmanın ve yaşanan bireysel acıların unutulmaması, çarpıtılmaması amacıyla bir halkın maruz kaldığı trajediyi anlama, anlatma ve aydınlatmaya gayret göstermiştir (Yaşar, 2020, s. 74).

2010 yılının aralık ayından itibaren Tunus'ta başlayan ve Arap Baharı olarak isimlendirilen demokrasi hareketleri domino etkisiyle bölgede bulunan diğer ülkelere de yayılmıştır. Suriye'de de halkın bir bölümü Tunus'ta başlayan ve Mısır, Libya, Yemen gibi ülkelerde ses getiren protesto hareketlerinden etkilenerek rejime karşı çeşitli eylemlerde bulunmaya başlamışlardır. Suriye'de iktidar konumunda

bulunan Baas rejimi halkın bir bölümü tarafından başlatılan protestolara çok sert biçimde karşılık vermiştir.

Yaşar (2020, s. 9), Suriye’de patlak veren daha sonra iç savaşa dönüşecek olan bu gerginliklerin temelini tarihsel ve ideolojik olarak da iyi anlaşılması gerektiğinin altını çizmiştir. O, Suriye’nin Osmanlı Devleti’nden koparılması ve bağımsızlığını kazandığı tarih olan 17 Nisan 1946 tarihine kadar Fransız sömürge yönetimi altında kalması durumunun göz ardı edilerek Suriye İç Savaşı’nı değerlendirmenin analiz açısından eksik olacağını dile getirmiştir. Suriye İç Savaşı ile ilgili yapılan analizlerde Arap Baharı’nın etkisinin yanı sıra Suriye’nin Osmanlı’dan ayrılışından sonra burada bulunan demografik verilere, 1940’lı yılların ortalarından itibaren Suriye yönetiminde etkili olan siyasî ve askerî kadrolara, sosyal hayatta yaşanan adaletsizlik, liyakatsizlik, işsizlik gibi sosyal olgulara da dikkat çekilmelidir. İstatistiksel verilere odaklanan, göçün insani boyutunu hesap etmeden yahut ikinci plana bırakarak sadece sayılar üzerinden yapılan yorumlar Suriye’de yaşanan gelişmeleri çok boyutlu bir şekilde ortaya koyamamaktadır. Dera’da başlayan ve daha sonra ülkenin geneline yayılan tepkiler bir kesimin sadece özgürlük, adalet ve eşitlik isteğinin bir tezahürü değildir. Bu tepkiler aynı zamanda uzun bir süredir Baas rejimi altında ezilen insanların onur ve şeref mücadelesi olarak da okunmalıdır. İç savaşın birincil derecedeki mağdurlarından olan mültecilerin şahit oldukları çatışma anları, kaybettikleri yakınlarına dair duydukları hissiyatlar, sınırdan geçiş anındaki duygu ve düşünceleri, Suriye’deki yaşanan savaşta kimi sorumlu tuttukları, geçmişe, bugüne ve geleceğe dair tahayyüllerini ortaya koymanın en doğru yolu gazetecilik tabiriyle mikrofonu onlara uzatmakla mümkündür.

Yaşar, bu çalışmada bir yandan Suriye’deki iç savaşın taraflarını ve nedenlerini tarihsel bir perspektif eşliğinde ortaya koyarken, diğer yandan da iç savaştan doğrudan etkilenen ve canlarını kurtarmak amacıyla Suriye’den Türkiye’ye göç eden insanların bu savaşa dair duygularını, düşüncelerini ve tecrübelerini

duygu sosyolojisi çerçevesinde anlamaya ve aktarmaya gayret etmiştir. Suriye'den Türkiye'ye Gerçek Mülteci Hikâyeleri başlığını taşıyan bu çalışma; 'Giriş', 'Tarihsel ve İdeolojik Arka Plan', 'Suriye İç Savaşı'nın Dinamikleri', 'Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi', 'Mülteci Anıları' ve son olarak 'Değerlendirme ve Sonuç' olmak üzere altı ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yirmi birinci yüzyıl içerisinde Orta Doğu coğrafyasında meydana gelen gelişmelere kısaca değinilmiş ve Suriye'de yaşanan trajedi sonrasında ülkesinden göç etmek zorunda kalan insanlara dair sayısal veriler paylaşıldıktan sonra, yaşanan bu gelişmeler karşısında Avrupa'nın, göçmenleri ülkelerine kabul etme noktasında seçici davrandıklarına değinilmiştir. Tarihsel ve İdeolojik Arka Plan başlığını taşıyan bölümde savaşın insanlık tarihi ile eşdeğer bir olgu olduğuna dikkat çekilmiş ve tarihsel süreçte savaş ile ilgili birçok tanım yapıldığı ifade edilmiştir. Savaşın karmaşık, kendi içerisinde birçok dinamiği barındıran bir olgu olduğunu ifade eden ve bu nedenle de Clausewitz'in savaşı bukalemuna benzettiğinin altını çizen yazar savaş ve iç savaş arasındaki farklılıkları tartıştıktan sonra iç savaşın ruhsal, siyasal, ekonomik, dini, etnik ve kültürel temellerinin olduğunu dile getirmiştir (Yaşar, 2020, s. 19-23). Yazar'a göre Suriye'de iç savaşın temel sebeplerinden biri sıkça dile getirildiği gibi toplumsal çeşitlilikten kaynaklanmamaktadır. Suriye'deki iç savaş ile ilgili yapılan ulusal ve uluslararası birçok araştırmada Suriye'deki gerilimin esas nedeninin Sünni-Nusayri karşıtlığından ve ülkedeki toplumsal çeşitlilikten (Araplar, Çerkezler, Ermeniler, Kürtler, Süryaniler ve Türkmenler gibi) kaynaklandığı iddia edilmektedir. Yaşar (2020, s. 49), Suriye İç Savaşı'nın Dinamikleri başlıklı bölümde toplumsal çeşitliliklerin toplumsal düzeni sarsma noktasında etkili olabileceğini kabul etmekle birlikte Suriye'de yaşanan bu trajedinin asıl nedeninin azınlık konumunda bulunan grubun çoğunluğa karşı hükmetme isteğinden, azınlığın çoğunluğu boyunduruk altına almaya çalışmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

İç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göç eden farklı etnik kimliğe sahip kişilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler

nihayetinde elde edilen bilgilerin yer aldığı Mülteci Anıları bölümünde çeşitli hikâyelere yer verilmiştir. Araştırmacı tarafından görüşmecilere önceden hazırlanmış sorular yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış soru formunda yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve gelir gibi olgu soruları yanında davranış ve kanaat soruları da yer almaktadır. Otuz altı sorunun yer aldığı soru formu ile görüşülen kişilerin savaştan önceki yaşamları, sınırdan geçiş tecrübeleri, Kilis'teki yaşantıları ve gelecekle ilgili beklentileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen cevaplar soru sırası esas alınarak okuyucuya aktarılmıştır. Yazar, ortaya çıkan hikâyelerin 2014 yılından itibaren yapılan mülakatlar sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiş ve bu mülakatlardan yirmi sekiz tanesine bu kitapta yer vermiştir. Çalışmada, görüşmecilerin etnik ve mezhepsel kimliklerine göre kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevapların değişiklik gösterdiği görülmekle birlikte görüşmeciler genel anlamda Suriye'de yaşanan iç savaşın sorumlusu olarak Beşar Esed'i işaret etmektedirler. Ayrıca görüşme yapılan kişilerden bazıları Suriye'de yaşanan iç savaşı destekleyen dış güçlerin olduğuna dikkat çekmiş; Rusya, İran ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bu savaşta en az Esed kadar sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir (Yaşar, 2020, s. 122). Birkaç görüşmeci dışında Suriye'den Kilis'e göç eden mültecilerin Türkiye'ye ilişkin kanaatlerinin olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Savaş sona erdikten sonra ülkesine geri döneceğini beyan edenlerin yanı sıra hayatının geri kalanına Türkiye'de devam edeceğini söyleyen görüşmecilerin de olması dikkat çekmektedir. Mültecilerin göç etme noktasında ilk tercihleri genellikle Türkiye olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında bu iki ülkenin sınır komşusu olmasının yanı sıra Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik olarak uyguladığı açık kapı politikasının da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Suriyeli mültecilerden bazılarının Avrupa'ya gitme ya da Türkiye'de kalma tercihleri noktasında bir ikilem yaşadıkları yapılan görüşmelerde de ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerden biri yaşanan bu ikilemi "Türkiye'de hayat var para yok, Avrupa'da para var ama hayat yok" ifadeleriyle özetlemiştir (Yaşar, 2020, s. 321).

Sonuç olarak Suriyeli mültecilerin savaş öncesi, sınırdan geçiş anları ve sonrasında Kilis'teki deneyimlerine odaklanan bu çalışma hem teorik hem de uygulamalı bir araştırma olarak literatüre katkı sunmaktadır. Ötekini dışlama, ötekine düşman olma durumu karşıdakini yeterince iyi tanımama durumundan kaynaklanmaktadır. İstatistiksel verilerden daha fazlasını içeren ve en önemlisi de yaşanan bu trajedinin mağduru konumunda bulunan mültecilerin deneyimlerini anlama noktasında önemli bir rehber niteliği taşıyan bu eser, hem yaşanan trajik olayları tarihe not düşmekte hem de mültecilere yönelik empati duygusunun gelişmesine katkı sunmaktadır.

Kaynakça

- Amaç, Z. ve Yaşar, M. R. (2018). İlk ve Ortaokullardaki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimi: Türkiye’de Yapılan Akademik Çalışmalar Üzerine Sistemik Bir İnceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 85, 417-434.
- Amaç, Z.; Burak, D. ve Yaşar, M. R. (2019). Higher Education Experiences of Female Syrian Refugee Student: Aisha’s Student Journey. Khalid Arar, Kussai Haj-Yehia, David B. Ross ve Yaşar Kondakçı (Edt). *Higher Educations Challenges for Migrant and Refugee Students in a Global World*. (s. 327-341). Peter Lang Publishing.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite* (4. Baskı). (S. O. Çavuş, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Metcalf, S. (4 Kasım 2007). *Town Without Pity*.
<https://www.nytimes.com/2007/11/04/books/review/Metcalf-2-t.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.12.2020.
- Sefarin, S. R., & Bendixen, A. (2003). *The Continuum Encyclopedia of American Literature*. New York: The Continuum Publishing Company.
- Yaşar, M. R. (2014). *Kilis’te Sığınmacı Algısı: Toplumsal Otizm ve Ötekileştirme Sürecinin İlk Görünümleri*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yayınları.
- Yaşar, M. R. (2020). *Suriye'den Türkiye'ye Gerçek Mülteci Hikayeleri*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Orta Doğu ve Göç Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Yaşar, M. R. ve Amaç, Z. (2018). Teaching Syrian Students in Turkish Schools: Experiences of Teachers. *Sustainable Multilingualism*. 13(1), 225-238.

Yaşar, M. R.; Bektaş, F. ve Amaç, Z. (2020). Göç ve Eğitim. Mehmet Akif Karaman, Zeynel Amaç, Yakup Dođan ve Fatih Bektaş (Edt). *Panik Yok!!! Ben Mülteciyim*. (s. 1-26). Ankara: Vizetek Yayınları.